

Exegetische notities eerste lezing

Handelingen 6,8-10; 7,54-60

In zijn tweede boek Handelingen van de apostelen schrijft Lucas dat het joodse volk de Torah ontvangt door middel van ‘engelen’, zoals het Griekse woord *angelos* letterlijk kan worden vertaald. De engel is de ‘middelaar’ van God en het volk en Stefanus was zo'n engel, een doorgeefluik, heraut, bode, profeet en diaken tegelijk, een figuur die de wereld laat zien door Gods ogen. Het is een wereld waarin Koning Rechtvaardigheid heerst. De introductie van Stefanus door Lucas is in dit verband veelbetekenend. Stefanus' optreden begint op het moment dat er onrecht geconstateerd wordt: bepaalde weduwen worden achtergesteld en om dit onrecht te verhelpen worden er zeven helpers (diakens) gekozen, van wie Stefanus er één is. Lucas richt de schijnwerper dan alleen op hem en beschrijft hem verder op zo'n manier dat de lezer zich met hem gaat identificeren. Hij zegt over Stefanus: ‘een man vol geloof en heilige geest’.

De eerste lezing begint met de vermelding dat Stefanus wonderen verricht *onder het volk*, waarmee Lucas Israël bedoelt. Verzet komt van de kant van de Hellenisten met wie Stefanus twistgesprekken voert waaruit hij als overwinnaar tevoorschijn komt. Zijn tegenstanders zijn leden van de synagoge (bedoeld als vergadering of als gebouw?) van de Vrijgelatenen (onduidelijk of hiermee bevrijde slaven worden bedoeld), en verder nog Cyreneërs (genoemd naar het landschap), Alexandrijnen (genoemd naar de stad) en mensen uit Cilicië en Asia (twee Romeinse provincies).

Uit het gedeelte dat in het lectionarium is weggelaten blijkt dat Stefanus voor de overheid een geduchte tegenstander is. Er wordt tegen hem opgestookt, hij wordt gevangengenomen en voor het Sanhedrin gebracht, alwaar valse getuigen tegen hem optreden. Lucas beschrijft alles in compacte vorm als een *imitatio Christi*. Net als Jezus wordt Stefanus beschuldigd van het verkondigen van een valse leer wat betreft Tempel en Torah. Lucas onderbreekt deze procesgang door een veelzeggende mededeling: ‘alle leden van het Sanhedrin vestigden hun blik op hem (Stefanus) en zagen dat zijn gelaat leek op dat van een engel’. En dan volgt Stefanus' apologie. In die verdediging verhaalt hij in het kort de geschiedenis van de aartsvaders en blijft uitvoerig stilstaan bij Mozes die ook ‘spreekbuis’ was. Maar het joodse volk wilde niet naar Mozes luisteren, sterker nog: ze hebben hem afgewezen. Mozes is het prototype van de onbegrepen *angelos*. Dit onbegrip koppelt Stefanus aan het onbegrip dat andere profeten bij het volk ondervonden. Stefanus sluit zijn rede af volgens het principe dat de aanval de beste verdediging is. Op felle wijze beschuldigt hij de leden van het Sanhedrin. Door middel van engelen en profeten hebben zij de Torah ontvangen, maar zij hebben niet geluisterd. De Rechtvaardige bij uitstek, Jezus van Nazaret, hebben zij gedood. De woede waarmee de lezing daarna vervolgt, slaat op deze beschuldiging.

In het vuur van zijn rede is Stefanus in extase geraakt. Wat Jezus tijdens zijn proces profeteerde, ziet Stefanus gerealiseerd in een visioen. Hij is vol van heilige geest. Lucas vermeldt het visioen vanuit twee perspectieven: één keer als verteller en één keer met de woorden van Stefanus. Hij laat zijn lezers als het ware meekijken met Stefanus. *Ik zie de hemel open en de*

Mensenzoon staande aan Gods rechterhand. Stefanus is nu *angelos* bij uitstek. Hij schouwt de wereld met Gods ogen.

Maar zoals het veel andere boodschappers is vergaan, zo gaat het met Stefanus. Hij wordt niet begrepen, maar gestenigd. *De getuigen legden hun mantels neer aan de voeten van een jongeman die Saulus heette.* Hier voert Lucas voor het eerst Paulus op, in het vervolg een van de grote hoofdrolspelers in de Handelingen van de Apostelen. Zijn bijdrage is hier afkeurenswaardig. In het vervolg op deze lezing schrijft Lucas in Handelingen: *Saulus keurde de moord op hem goed.*

Lucas voert de *imitatio Christi* tot in het uiterste door. Zoals Jezus God aanriep aan het kruis, zo roept Stefanus op zijn beurt Jezus aan. En evenals Jezus vergeeft ook Stefanus zijn vijanden: *Heer, reken hun deze zonde niet aan.*

Exegetische notities antwoordpsalm

Psalm 31,3^{cd}-4.6 en 8.16 en 17

De psalmen zijn een uitdrukking in versvorm van de God-mens relatie. Zij vormen een vast bestanddeel van het joodse leven en in het kielzog daarvan het christelijke leven. Psalm 31 neemt een belangrijke plaats in binnen de doorwerking van teksten uit het Eerste Testament. Het refrein van de antwoordpsalm van vandaag *Vertrouwvol leg ik mijn geest in uw handen* is een uitspraak uit de mond van Jezus aan het kruis en later uitgesproken door Stefanus bij diens steniging (eerste lezing). De psalmist legt vol vertrouwen zijn geest in Gods hand, vertrouwend dat hij daar veilig is. *Gij zult mij beschermen, getrouwe God.* Bescherming door God vormt de basis voor dit vertrouwen. In de Talmoed wordt het vers genoemd als een gebed dat men 's avonds voor het inslapen kan bidden en het christendom heeft het ook in de complete opgenomen. Voor Jezus en Stefanus zijn de woorden het ultieme inslapingsgebed. Psalm 31 toont in onderdelen veel overeenkomst met andere smeekpsalmen die model staan voor een gelovige reactie op een individuele nood. Beginnend met smeekbeden en klachten mondt het uit in een Godsvertrouwen dat alles in een bevrijdende ervaring opklaart.

Exegetische notities Evangelie

Matteüs 10,17-22

De rondtrekkende leraar en genezer Jezus heeft medelijden met de 'mensenmenigte', omdat ze uitgeput en hulpeloos zijn. Om die reden roept hij zijn twaalf leerlingen bij zich en stuurt ze op pad om onreine geesten uit te drijven en iedere ziekte en kwaal te genezen. Hij geeft ze een aantal instructies mee: neem niet de weg naar heidenen, ga geen Samaritaanse stad binnen, neem geen geld aan, vraag geen reistas, geen extra kleren, geen sandalen en geen stok. Hij drukt de twaalf op het hart dat ze door hem als 'schapen onder de wolven' worden gestuurd. De twaalf moeten scherpzinnig zijn 'als een slang' en argeloos 'als een duif'. (Matteüs 9,35 – 10,16).

Dan verandert zijn rede geheel van karakter. En hier begint de evangelielezing. Jezus waarschuwt in het algemeen voor 'de mensen', een merkwaardig vage en algemene term. Wie kunnen daarmee bedoeld zijn? Zijn het de schriftgeleerden en farizeeën over wie Jezus later

zegt dat ze door hem gestuurde mensen doden, kruisigen, geselen en van stad tot stad vervolgen (Matteüs 23,29-39)? De reden voor het *neemt u in acht* sluit hierbij goed aan: *zij zullen u overleveren aan de rechtbanken en u geselen in uw synagogen*. Jezus kondigt in feite aan dat de Twaalf hetzelfde lot als dat van hem zullen ondergaan. Opvallend in dit verband is dat Matteüs bij Jezus' geseling (27,26) een ander Grieks woord gebruikt (*phragelloö*) dan hier (*mastigoö*). De combinatie van geselen in een synagoge is merkwaardig. Geselplaatsen in de Bijbel waren bijvoorbeeld de gevangenis onder het paleis van de hogepriester op de Sionsberg, het marktplein in Filippi en de kazerne van de burcht Antonia in Jeruzalem. Synagogen, net als andere religieuze locaties, waren historisch gezien niet immuun voor politieke of sociale spanningen die leidden tot geweld. In tijden van conflict of onderdrukking kunnen dergelijke plaatsen mogelijk het toneel zijn geweest van gewelddadige handelingen, maar dit zou eerder uitzonderlijk zijn geweest en niet typerend voor de gebruikelijke praktijken binnen het jodendom. Is hier iets voelbaar van een anti-judaïstische houding die vaker in het evangelie wordt aangetroffen? Behalve dat een synagoge een plaats is van onderricht door Jezus, is het ook een plek waar hypocrieten zich ophouden (Matteüs 6,2-5 en 23,6) en Jezus' volgelingen geselen.

Al deze ellende zal gebeuren omwille van Jezus zelf *om zo ten overstaan van hen en de heidenen getuigenis af te leggen*. De Twaalf mochten niet naar de heidenen toe, maar juist voor hen moeten ze getuigen. Het is hier dat de betekenis van ons woord 'martelaar' (van het Griekse *marturion*) ten volle gaat spreken: getuige zijn van Jezus betekent lijden. De twaalf leerlingen hoeven echter niet bezorgd te zijn over hun getuigenis. *De Geest van uw Vader zal hen helpen*.

Wanneer Jezus vervolgens aankondigt dat familieleden elkaar zullen overleveren om gedood te worden, wordt zijn vooruitzicht werkelijk verontrustend. Spreekt Matteüs hier bij monde van Jezus alleen tot de Twaalf of over hun hoofden heen tot al zijn lezers? *Wie echter ten einde toe volhardt, hij zal gered worden*. Dan worden deze onheilspellende woorden een bemoeidiging voor allen die lijden omdat zij Jezus' naam aanroepen en handelen in Zijn naam.

Focus

Onze Redder

De jonge kerk, vervolgd binnen het Romeinse Rijk, bediende zich van geheime tekens om aan te geven dat men volgeling van Jezus was. Een daarvan was de afbeelding van een vis. Het woord vis is in het Grieks ICHTHUS. En van de vijf Griekse letters van dit woord werd een geloofsbelijdenis gemaakt die aansluit bij Jezus' laatste woorden in de evangelielezing: IÊSOUS CHRISTOS THEOU 'UIOS SOTÊR, Jezus, Gezalfde (Christus/Messias), van God, Redder.